

Ἄλλ' οἱ ἐχθροὶ τῆς Σπάρτης καὶ ἐχθροὶ τοῦ Λυκόφρονος ἠγρόπνουν ἐν Ἑλλάδι. Διὸ μετὰ τὴν παρὰ τὴν Ἀλίαρτον τῆς Βοιωτίας μάχην τοῦ 395 π. Χ. ἰσχυρὰ συμμαχία συνέστη ἐν Ἑλλάδι κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν, μισουμένων διὰ τὸ βάρος τῆς ἀρχῆς. Βοιωτοὶ καὶ Ἀθηναῖοι, Κορίνθιοι καὶ Ἀργεῖοι μετέσχον τῆς συμμαχίας. Ἡ Εὔβοια καὶ ἡ Λευκάς, οἱ Σπαρτιάται καὶ κάτοικοι τῶν πόλεων τῆς Χαλκιδικῆς προσετέθησαν εἰς τὴν ὁσημέραι εὐρυνομένην συμμαχίαν.

Εἰς ταύτην λοιπὸν τὴν ἰσχυρὰν ἀντισπαρτιατικὴν συμμαχίαν ἀπετάθη καὶ Μήδιος, ὁ τότε δυναστεύων ἐν Λαρίσῃ, ὅπως ἀντεπιδράσῃ κατὰ τοῦ Λυκόφρονος. Λαβὼν δὲ ἐπικουρίαν παρὰ τοῦ ἐν Κορίνθῳ συνεδρίου τῶν συμμάχων ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῆς Φαρσάλου. Ἡ δὲ δραστηρία αὐτῆ ἐνέργεια ἐφόβησε τὸν Λυκόφρονα, ὅστις ἠναγκάσθη ν' ἀποστῆ τῶν περὶ ἡγεμονίας ἐν Θεσσαλίᾳ μεγάλων αὐτοῦ σχεδίων. Ὁὐδὲν ἔκτοτε μανθάνομεν περὶ τοῦ μεγαλεπήθου Λυκόφρονος, οὗ υἱὸς καὶ διάδοχος Ἰάσων διαδέχεται παρὰ τοῦ πατρὸς μετὰ τοῦ θρόνου τῶν Φερῶν καὶ τὰ μεγάλα αὐτοῦ σχέδια. Στρατολογήσας ἐξακισχιλίου μισθοφόρους κατώρθωσε διὰ τῆς πρὸς αὐτοὺς προστηγείας νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς θερμὰ ὄργανα τῶν μεγάλων αὐτοῦ πόθων, ἀόκνους πρὸς πᾶσαν στρατιωτικὴν ἐπιχείρησιν. Ἦδη τῷ 375 π. Χ. αἱ πλείστα τῶν Θεσσαλικῶν πόλεων ὑπέκειντο εἰς τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ, καὶ μέχρις αὐτῆς δὲ τῆς Ἠπείρου ἐφθάνεν ἡ ἀρχή του. Ἦδη ἡ μεγάλη ἀντίπαλος τῶν Σπαρτιατῶν, ἡ πόλις τῶν Θηβῶν, ἦτο σύμμαχος αὐτοῦ. Στηριζόμενος εἰς τὴν μεγάλην ἤδη αὐτοῦ δύναμιν, ἐσκέπτετο πλέον περὶ καθυποτάξεως τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ ἀναλήψεως μεγάλου ἐθνικοῦ πρὸς τοὺς Πέρσας πολέμου τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ἡγεμονίαν. Ἄλλ' ἀνθίστατο ἀκόμη ἡ Φάρσαλος, ἣς ἦρχεν ὁ φίλος τῶν Σπαρτιατῶν Πολυδάμας. Εἰς μάχην τὸ κατ' ἀρχάς ἠθέλησε ὁ Ἰάσων νὰ πείσῃ καὶ αὐτὸν ὅπως προσχωρήσῃ εἰς τὰ μεγάλα αὐτοῦ σχέδια· ἀλλ' ὅτε ὁ μεσιδῖος ἄρχων τῆς Φαρσάλου, μεταβὰς εἰς τὴν Σπάρτην, ἐζήτησε ματαίως τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν, ἠναγκάσθη ἐπιστρέψας εἰς τὴν Θεσσαλίαν νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν ἀκατανίκητον δυνάστην τῶν Φερῶν. Πῶς ἠδύνατο ἄλλως ν' ἀντισταθῇ τελεσφόρως πρὸς ἄνδρα, ὃν αὐτὸς παρίστανεν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας ὡς στρατηγὸν μὲν φρονιμώτατον, οὐδενὸς ἁμαρτάνοντα τῶν ἐπιχειρουμένων καὶ ἰκάνον νὰ κάμνῃ τὴν ἡμέραν νύκτα καὶ ὅταν ἔσπευδε δυνάμενον ν' ἀπέχη ἀρι-

1 Διοδ. Σικελ. XIV, 82.

στοῦ καὶ δείπνου καὶ τότε μόνον ἀναπαυόμενον ὅταν εἶχε φθάσει εἰς τὸν πρὸς ὃν ὄρον καὶ κατορθώσει ὅσα εἶχε κατὰ νοῦν, τέλος δ' ἐγκρατέστατον τῶν περὶ τὸ σῶμα ἡδονῶν. Ἡ εἰκὼν αὕτη τοῦ Ἰάσονος ἦν ἐχάραξε πολέμιος αὐτοῦ διὰ τῆς καλλιτεχνικῆς γραφίδος τοῦ Ξενοφώντος¹ ἐξήγει τὸν χαρακτήρα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὰ ὑπέροχα μέσα, δι' ὧν ὁ τύραννος τῶν Φερῶν κατώρθωσε νὰ ἄρξῃ τῆς Θεσσαλίας. Γενόμενος μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Πολυδάμαντος ταγὸς τῶν Θεσσαλῶν εἶχεν ἤδη ὁ Ἰάσων στρατιὰν εἰκοσакισχιλίων ὀπλιτῶν καὶ τὴν μεκίστην τῶν ἵππικῶν δυνάμεων τῆς Ἑλλάδος, ὀκτακισχιλίους ἵππεις, οὓς παρέιχον εἰς αὐτὸν αἱ εὐδαίμονες πόλεις τῆς ὑποτρόφου Θεσσαλίας. Εἰς τὰς δυνάμεις δὲ ταύτας προσετίθετο πλῆθος ἄλλο μέγα ψιλῶν στρατιωτῶν καὶ μισθοφόρων. Μετὰ πραότητος ἄρχων τῶν Θεσσαλῶν, οὐδεμίαν ἐπιθάλλον εἰς αὐτοὺς βαρεῖαν ὑποχρέωσιν, μετ' ἐπιτηδειότητος δὲ καὶ οὐκ ἄνευ δόλου κατορθόνων νὰ πορίζηται χρήματα παρὰ τῶν πλούσιων αὐτοῦ συγγενῶν, ἐπιτυγχάνει νὰ πολιτεύηται δίκτην ἄλλου Θεμιστοκλέους μετὰ κρυφιοῦ καὶ ἐπαμφοτερισμοῦ χάριν αὐξήσεως τῆς ἰδίας δυνάμεως, διὰ παντὸς τρόπου συντελῶν εἰς ἐνίσχυσιν τῶν Θηβῶν, ἀλλὰ καὶ μὴ παντελῆ ἀφανισμόν τῆς Σπάρτης, ἦτο ὁ ἐνδεδειγμένος μέγας ἀντίπαλος τῶν Θηβῶν τῆς μόντης πόλεως, ἦτις μετὰ τὴν παρὰ τὰ Λαδοκτρα ταπείνωσιν τῶν Λακεδαιμονίων εἶχε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ μέγας περσικὸς πόλεμος ἦτο τὸ ὄνειρον τοῦ φιλοδόξου ταγοῦ τῶν Θεσσαλῶν. Ἦδη μεταβάς εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶχε πειραθῆ νὰ δεσμεύσῃ πρὸς ἑαυτὸν τὸν Ἐπαμεινώνδαν, νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων Τιμόθεον. Οὐκ εἰς μακρὰν ὁ ἐκ τῶν μικρῶν Φερῶν ἄρβεις εἰς δύναμιν μεγάλην ἠδύνατο νὰ φαντασθῆ, ὅτι ἐπέστη ἡ ὥρα νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ ἔργον, ὅπερ ἦτο προωρισμένον ἔπειτα εἰς τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ τὴν Ἀσίαν. Προαπητεῖτο μεγάλη ἐπίδειξις δυνάμεων καὶ πλούτου, ὅπως σαγηνεύσῃ τὰς διαθέσεις τῶν Ἑλλήνων. Ἡ τέλεισις τῶν Πυθίων ἔμελλε νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ἀφορμὴν νὰ ἐπιδείξῃ τὸν πρὸς τὸν λατρευτὸν θεὸν τῶν Πανελλήνων σεβασμὸν του καὶ νὰ συνδυάσῃ πρὸς τὴν θρησκευτικὴν ἐκείνην ἐπίδειξιν ἐν Δελφοῖς ἄλλην ἐπίδειξιν στρατιωτικὴν προάγγελον τῶν μελλόντων αὐτοῦ μεγάλων σχεδίων. Αἱ θεσσαλικαὶ πόλεις διετάχθησαν νὰ παρασκευάσωσι σφάγια διὰ τὸν θεὸν καὶ στρατιώτας ὡς συνοδοῦς τοῦ ἀρχιπομποῦ τῆς δελφικῆς θυσίας καὶ τυράννου

1. Ἑλλην. VI, 1, 15

τῶν Φερῶν καὶ ταγοῦ τῶν Θεσσαλῶν καὶ μέλλοντος ἀρχιστρατήγου τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ μετρίους ὑπολογισμοὺς ἐλέγοντο χίλιοι μὲν οἱ ἀθροισθέντες βόες, ὑπερδεκακισχίλια δὲ τὰ πρόβατα καὶ αἱ αἴγες καὶ οἱ χοῖροι, οὓς ἔμελλε μετ' ἀναλόγου στρατιωτικῆς δυνάμεως παρασκευαζόμενος νὰ καταβιβάσῃ εἰς τοὺς Δελφούς ὁ Ἰάσων πρὸς ἐκπλήξιν τῶν Ἑλλήνων, ἕως δὲ καὶ διαρπαγὴν τῶν δελφικῶν θησαυρῶν ὡς ἐφορούντο οἱ Ἀμφικτύονες. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἡτοιμάζοντο πάντα καὶ συγχρόνως παρεσκευάζετο πρὸς ἀναχώρησιν ἡ Θεσσαλικὴ στρατιὰ, αἴφνης ὁ μεγάλῳφρων τύραννος ἐδολοφονήθη, ἐν Φεραῖς κατὰ τινα ἐπιθεώρησιν τοῦ Ὀππικροῦ τῶν Φερῶν τῷ 370 π. Χ. Ἐπτά νεανία ἐκ τῶν ἀριστοκρατικῶν, βαρέως φερόντων τὴν κατάλυσιν τῆς ἐν Φεραῖς ὀλιγαρχίας, ὑπῆρξαν οἱ δολοφόνοι τοῦ Ἰάσονος. Οἱ δὲ εἰς τοὺς πέντε περισωθέντας ἐκ τῶν δολοφόνων γενομένη ὑποδοχὴ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, δεξιωθέντων αὐτοὺς ὡς τυραννοκτόνους, δεικνύει τὸν τρόμον ὑφ' οὗ κατεῖχετο ἡ Ἑλλάς, φοβουμένη ὅτι ἔμελλε νὰ ἄρξῃ αὐτῆς ὁ τύραννος τῶν Φερῶν.

Θανόντος δὲ τοῦ Ἰάσονος περιήλθεν ὁ θρόνος τῶν Φερῶν καὶ ἡ ταγεία εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ Πολύδωρον καὶ Πολύφρωνα, ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ἤρξεν ὁ Πολύφρων μόνος φρονεῦσας τὸν Πολύδωρον. Ἀλλὰ πρὶν ἢ παρέλθῃ ἐν ἔτος, ὑπὸ νέων ἐβάρφη κίματων ὁ θρόνος. Ἐὰ παλάτια τῶν βασιλέων τὰ αἵμοσταγῆ, ἅτινα εἶχε κηλιδῶσαι κατὰ τὴν βραχείαν αὐτοῦ ταγείαν δι' αἱμάτων καὶ βιαιοπραγιῶν ὁ Πολύδωρος κατὰ τὸν βραχὺν χρόνον τῆς ἀφιλανθρώπου καὶ ὠμῆς αὐτοῦ ἀρχῆς δὲν ἐφαίνοντο μέλλοντα νὰ ξιωθῶσι καλλιτέρων ἡμερῶν, ἀφ' οὗ καὶ ὁ δευδεχθεὶς τὸν Πολύδωρον Ἀλέξανδρος, γαμβρὸς τοῦ Ἰάσονος ἐπὶ τῇ θυγατρὶ ἢ προγονῇ Θύβῃ, ἀνέβη ἐπὶ τοῦ θρόνου τῷ 369 π. Χ. διὰ φόνου φρονεῦσας τὸν προκατόχον. Οἷα ἡ ἀρχὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοιαύτη καὶ ὅλη αὐτοῦ ἡ βασιλεία. Τὴν τυραννίδα αὐτοῦ ἄριστα χαρακτηρίζει τὸ λεγόμενον, ὅτι τὴν λόγχην δι' ἧς εἶχεν ἀποκτείνει τὸν θεῖον, καθιερώσας καὶ διὰ στεφάνων κοσμήσας ἐλάτρευε ὡς ἄλλον θεόν. Αἱ Φεραὶ ἔτρεμον πρὸ τοῦ ὠμοῦ τυράννου, ἀλλὰ καὶ ἡ Θεσσαλία ὅλη στενάζουσα διεγείτο τὰς ὠμότητας Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ὀλιγωρίαν παντὸς καλοῦ καὶ δικαίου. Αἱ κακουργίαι αὐτοῦ ἦσαν περιλάλητοι ἀνὰ πᾶσαν τὴν χώραν. Ἐπιπεσὼν κατὰ τῆς Μελιβοίας καὶ τῆς Σικιτοῦσης, πόλεων Θεσσαλικῶν ἐν σπονδαῖς καὶ φιλίᾳ πρὸς αὐτὸν διακειμένων, ἐν ᾧ οἱ πολῖται διετέλουσαν ἐκκλησιαζόμενοι, ἀπέσφαξεν αὐτοὺς ἀσπλάγγως. Ὁ ἀπηνῆς τύραννος κατώρυττεν ἀνθρώπους ζῶντας, ἄλλους δὲ περιέβαλλε διὰ δερμάτων τῶν ἰγρίων καὶ ἄρκτων, ἔπειτα δὲ

ἀπολύων κατ' αὐτῶν κόνας θηρευτικούς, διέσπα, κατηκόντιζε τὰ δυστυχῆ αὐτοῦ θύματα χάριν παιδείας.

Ἐντὸς ὀλίγων μόνον ἐτῶν ὁ θρόνος τῶν Φερῶν, ὃν εἶχε κοσμήσει ὁ Ἰάσων, ὄχι μόνον εἶχε καθαιμαχθῆ διὰ διπλῶν φόνων, ἀλλὰ καὶ ἐκλονίζετο ἕνεκα τῆς ὀμότητος τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ πενήθερος ὠνειρεύετο νὰ καταστήσῃ τὰς Φεράς ὀρμητήριον μεγάλης ἐκστρατείας τῶν ἠνωμένων Πανελλήνων ἐπὶ τὸν μέγα βασιλέα, ἀλλ' ὁ γαμβρὸς εἶχε μεταβάλλει τὸν μέγαν ἐκείνον θρόνον εἰς ἔδραν κοινοῦ κακοῦργου καὶ δολοφόνου, ἀντιχόρου ἐν Ἑλλάδι, μισητοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ.

Αἱ πιέσεις τοῦ τυράννου ἐξηρέθισαν τοὺς Ἀλευάδας, οἵτινες ἐκάλεσαν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον, τὸν υἱὸν τοῦ Ἀμύντου. Ἀλέξανδρος δ' ὁ Μακεδῶν, εἰσελάσας εἰς τὴν Θεσσαλίαν κατέλαβε τὴν Λάρισαν καὶ τὴν Κρανῶνα, τὰς παλαιὰς ἀντιπάλους τῶν Φερῶν κατῳχῶν δὲ τούτους τὰς πόλεις, διερρόθμισε τὰ τῆς Θεσσαλίας πρὸς τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον. Οὕτως οἱ Θεσσαλοὶ, διακυβαινόμενοι μεταξὺ τῆς τυραννίδος Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου καὶ τοῦ φόβου τῆς μακεδ. κυριαρχίας, ἐτραυφῆσαν πρὸς τοὺς Θηβαίους. Σπεύσας δὲ μετὰ στρατοῦ ὁ Πελοπίδας, ἠλευθέρωσε μὲν τὴν Λάρισαν καὶ ἐκανόνισε τὰ τῆς Θεσσαλίας, ἐπαναφέρων τὴν ὁμόνοιαν, ἔπειτα δὲ κληθεὶς εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὡς διατιθητής, ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Θήβας πλήρης τιμῆς.

Ἀλλ' ἡ διαγωγὴ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου κατέστησεν ἀναγκασίαν καὶ πάλιν τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ παρουσίαν τοῦ Πελοπίδου. Πεποιθὼς δ' εἰς τὴν τιμὴν, ἣς ἀπύλασον ἐν τῇ γῶρᾳ μετὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ μετάδοσιν αὐτός τε καὶ οἱ Θηβαῖοι ἐξεκίνησαν ἄνευ στρατοῦ, ἀκολουθούμενος ὑπὸ μόνου τοῦ φίλου τοῦ Ἰσμηνίου. Ἐπιστρέφων δ' ἐκ τῆς Μακεδονίας, ὅπου καὶ πάλιν εἶχε καταστῆ ἀναγκαία ἡ παρουσία του, εὗρεν ἀντιμέτωπον Ἀλέξανδρον τὸν Φεραῖον, ὅστις ἀντεπεξέλθων κατ' αὐτοῦ μετὰ δυνάμεως, συνέλαβε τὸν Πελοπίδαν μετὰ τῶν ὀλίγων τοῦ συντρόφου.

Ἀλλ' ὁ Πελοπίδας ἠλευθερώθη μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ τοῦ Ἐπαμεινώνδου, ὃν ἀνεκήρυξεν ὁμοφώνως ἀρχηγὸν διὰ τὴν ἔλλειψιν καταλλήλων στρατηγῶν ἢ στρατιὰ ἣν ἀπέστειλαν οἱ Θηβαῖοι κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀμέσως μετὰ τὴν τολμηρὰν σύλληψιν τοῦ Πελοπίδου (368 π.Χ.). Ἐν ᾧ δ' ἐπὶ τούτοις οἱ Θηβαῖοι εἶχον ἀλλαχοῦ ἐστραμμένα τὰ ὄμματα, ὁ Ἀλέξανδρος ἠπαλλαγεὶς ἐκ νέου τοῦ ἀπ' αὐτῶν φόβου, εἶχε πάλιν τραπῆ ἐπὶ τὰς βιαιότητας ἐκείνας, αἵτινες καθίστανον αὐτὸν μισητὸν πρὸς τοὺς Θεσσαλοὺς. Αἱ πόλεις τῆς Θεσσαλίας ἔπασχον τὰ πάνδεινα,

μάτην δ' ἠγωνίζοντο νὰ καταπαλαίωσι τὸν τύραννον. Ἐν Θηβαίαις ἠκούσθη καὶ πάλιν ἡ φωνὴ τῆς Θεσσαλίας ζητούσης χεῖρα βοήθειας καὶ στρατηγὸν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸν Πελοπίδαν. Ἡ κοινὴ σύνοδος τῶν Βοιωτῶν ἐνέκρινε τὸ αἶτημα καὶ ἐψήφισε νὰ δοθῇ εἰς τὸν Πελοπίδαν στρατιὰ ἐπτακισχιλίων ἀνδρῶν. Ἀλλ' ἐκλείψις ἡλίου ἐπεληούσα περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰουλίου τοῦ 304 π. Χ. ἐφόβησε τοὺς Θηβαίους. Δὲν ἐφοβήθη ὁμῶς μετ' αὐτῶν καὶ ὁ Πελοπίδας, ὅστις, παραλαβὼν τριακοσίους μόνον ἵππεῖς, ἔδραμε κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ πεποιθήσις τοῦ βοιωτάρχου, ὅτι ἅμα ἐμφανιζόμενον αὐτὸν ἐν Θεσσαλίᾳ ἔμελλε νὰ παρακαλοῦσθῃ πλῆθος Θεσσαλῶν ἐθελοντῶν ἐπιλήθευσε. Μετὰ θάρρους ἠσπὸν ἀνέλαβεν ὁ Πελοπίδας τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου κατέχοντος τὴν σπειρὰν τῶν λόφων, ἣτις ἔφερε τὸ ὄνομα Κυνὸς κεφαλῆ. Μὴ ἀντεπεξελθόντος δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τὴν εἰρήσιν, ἀλλ' ἀναφυγόντος πρὸς τοὺς δορυφόρους, ὁ γενναῖος Πελοπίδας εἶδεν ἀνακοπτομένην τὴν ὁρμὴν τοῦ ὑπὸ τῶν μισθοφόρων τοῦ τυράννου, οἵτινες κατέκοβαν αὐτόν. Ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ γενναίου βοιωτάρχου παρώξυνεν ἔτι μᾶλλον τοὺς ὑπ' αὐτὸν τεταγμένους Θηβαίους καὶ Θεσσαλοὺς, ὁ δὲ θερμὸς αὐτῶν ἀγὼν ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας πλήρους. Ἡ ἴττα δ' ἐκείνη συνέστειλε καὶ περιέκοψε τὴν δύναμιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὃν μετ' οὐ πολὺ κατετρόπωσαν ὀλοσχερῶς οἱ Θηβαῖοι ἐπὶ τῇ εἰδήσει τῆς τελευταίας τοῦ Πελοπίδου ἐκστρατεύσαντες μετὰ πάσης τῆς παρεσκευασμένης δυνάμεως. Ὁ ἴττημένος Ἀλέξανδρος ἠναγκάσθη ν' ἀποδώσῃ μὲν εἰς τοὺς Θεσσαλοὺς τὰς ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένας πόλεις, νὰ ἐξαγάγῃ δὲ τὰς φρουρὰς ἐκ τῆς Μαγνησίας καὶ τῆς Φθιώτιδος καὶ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβαίων. Ἐξ μόνου ἔτη ἀπὸ τῆς λαμπρᾶς ὑπὸ τοῦ Ἰάσονος παρασκευῆς τῆς πυθικῆς χιλιόμοθις καὶ ἐκστρατείας ὁ θρόνος τῶν Λυκοφρονίδων ἐξεπίπτεν εἰς ἀδοξίαν καὶ αἱ Φερραὶ κατεδιόχοντο ἀπὸ τοῦ ὄρους τῆς θεσσαλικῆς καὶ μονονουχί πανελληνιοῦ ἡγεμονίας, εἰς τὴν εἶχεν ὑφῶσαι αὐτὰς τοῦ Λυκοφρονος ὁ μέγας υἱός, εἰς κοινὴν πόλιν τῆς Θεσσαλίας, περιορισμένην εἰς μικρὰν γωνίαν τῆς Πελασγιώτιδος. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, ὁ διὰ τοῦ συγγενικοῦ φόνου ἀναρριχηθεὶς ἐπὶ τὴν τυραννίδα κατὰ τὰ λοιπὰ ὀλίγα τοῦ βίου ἔτη, τοὺς μὲν Θεσσαλοὺς μικρὸν τὸ ἐξῆς παρηνώχλει, ἀνίσχυρος δὲ ὢν ὡς βασιλεὺς μετήρχετο ἔργα πειρατοῦ. ἔλκων τὰς περικειμένας νήσους καὶ παραλίας ἀπὸ τῶν Παρχσῶν, αἵτινες ἦσαν ἐκπαλαί τὸ ἐπίνειον τῶν Φερῶν, καὶ βλάπτων κατὰ δύναμιν τοῦς ἄλλοτε φίλους τοῦ Ἀθηναίου. Τὸ τέλος αὐτοῦ ὑπέβλεπεν οἰκτρὸν ὡς ὁ βίος! Μάχαιραν δοὺς ἔλαβε μάχαιραν, πλη-

γείς ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν τῆς συζύγου Θήβης κατὰ τὰς εἰσιγίσεις αὐτῆς τῆς συνέου τοῦ τυράννου, ἦτις ἀπὸ μακροῦ ἤχθαιρε τὸν ὠμὸν ἄνδρα.

Τρεῖς ἦσαν οἱ ἀδελφοὶ τῆς Θήβης, ὁ Τιτίφρονος, ὁ Πυθόλαος καὶ ὁ Λυκόφρων. Μετὰ μακρὰν πρὸς αὐτοὺς συνεννότησιν ἀπεφασίσθη ὁ φόνος. Οἱ ἀδελφοὶ ἐκρόδησαν ἀφ' ἡμέρας ὑπὸ τῆς Θήβης εἰς οἶκον προσκείμενον εἰς τὰνάκτορα, ἣ δ' ἐκτέλεισις τοῦ φόνου ὠρίσθη κατὰ τὴν νύκτα, καθ' ἣν ὥραν ἐκάθευδεν ὁ τύραννος. Πρὸ τοῦ συζυγικοῦ κοιτῶνος ἐφρόνρει κύων πυλωρός. δεδεμένος καὶ φοβερός, καὶ πάντες ἐκάθευδον πλὴν τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους καὶ ἐνὸς πιστοῦ τῶν οἰκετῶν· ἀλλ' ἡ βασίλισσα διέταξε τὸν οἰκέτην νὰ παγάγη αὐτόν, λέγουσα ὅτι ὁ τύραννος ἤθελε νὰ κοιμηθῆ ἡσυχος ἀπὸ τῶν κραυγῶν τοῦ κυνός. Ἐπειδὴ δὲ ὁ βασιλικὸς θάλαμος ἦτο ὑπερῶς, ἐφρόντισεν ἡ Θήβη νὰ στρώσῃ μὲ τὰς ἰδίας αὐτῆς χεῖρας καὶ αὐτὴν τὴν εἰς τὸν κοιτῶνα ἀνάγουσαν κλίμακα δι' ἐρίων, ὅπως μηδεὶς ἀκουσθῆ κτύπος, ὅταν ἐμελλὸν νὰ νέλθωσιν οἱ φρονεῖς. Ἐπιστάτης δὲ τῆς ὥρας, προεχώρησαν ξιφῆρεις οἱ ἀδελφοὶ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τῆς βασίλισσας μέχρι τοῦ θαλάμου καὶ ἔστησαν πρὸ τῆς θύρας· εἰσελθοῦσα δὲ ἡ Θήβη κατεδίβασε τὸ ξίφος τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸ κρεμάμενον ἄνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, εἰς ἔνδειξιν ὅτι ὁ σύζυγος κατέχευται ὑπὸ ὕπνου βαθέος. Ἀλλ' ἐν τούτοις οἱ συνωμότες κατώκνουσαν καὶ ἐταράσσοντο. Ἐπίσθησαν δὲ νὰ προχωρήσωσι μόνον ὅτε αὐτὴ ἡ πρωτεργάτις τοῦ σκοτίου ἔργου, κακίζουσα αὐτοὺς ἠπειλήσεν, ὅτι θὰ ἐξυπνήσῃ αὐτὴ ἐκ τοῦ ὕπνου τὸν Ἀλεξάνδρον καὶ θὰ μηνύσῃ εἰς αὐτόν τὴν πράξιν. Τότε δὲ ἰδοῦσα αὐτοὺς αἰσχυθέντας καὶ φοβηθέντας εἰσήγαγεν αὐτὴ παρὰ τὴν συζυγικὴν κλίνην, κρατοῦσα διὰ τῆς ἰδίας αὐτῆς χεῖρός τὸν λύχνον. Ὁ εἰς τῶν ἀδελφῶν ἐδράξατο τοῦ κοιμωμένου τυράννου ἀπὸ τῶν ποδῶν, οὗς ἐπίεσεν, ὁ ἄλλος συνέλαβεν αὐτόν ἀπὸ τῶν τριχῶν καὶ ἀνέκλασε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ἄνω, ὁ δὲ τρίτος ἔσφαξεν αὐτόν τύπτων διὰ τοῦ ξίφους. Ὁ λύχνος τῆς Θήβης ἐφώτισε τὴν τελευταίαν τραγωδίαν τοῦ ἀνακτόρου τῶν Φερῶν καὶ οἱ Φεραῖοι παραλαβόντες τὸν νεκρὸν τοῦ τυράννου κατέρριψαν καὶ κατεπάτησαν αὐτόν, νομίζοντες ὅτι τιμωροῦσιν ἀξίως τῶν παρανομημάτων.

Ἡ ἱστορία οἶονεὶ ἐκπλήσσεται πρὸ τῆς ἐκτάκτως συγκινητικῆς ταύτης τραγωδίας καὶ ἐπιρρίπτει πέπλον λήθης μακρὸν ἐπὶ τὰς ἐπιγενεσιέρας τύχας τῶν Φερῶν, τρόπον τινὰ θέλουσα νὰ καλύψῃ τὸ πλῆθος τῶν αἰμάτων, ἅτινα ἔρρευσαν ἐντὸς ὀλίγων καὶ μόνων ἐτῶν ἐπὶ τοῦ ἀνακτόρου τῶν τυράννων, ἐφ' ὧν καὶ μόνων ἐξαίρεται εἰς δύναμιν ἡ πόλις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ. Ἀληθῶς μετὰ τὴν τραγωδίαν ἐκείνην

ἥτις ἐνθυμίζει εἰς ἡμᾶς τὴν λυσίκομον λαΐδην Μάκροβ τοῦ Σαικσπίρρου, πρέπει νὰ κατέλθωμεν αἰῶνας ὄλους, αἰῶνας πολλούς, διὰ νὰ συναντήσωμεν ἐκ νέου τὴν πόλιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Τὴν ἀνευρίσκομεν δὲ κατὰ τὰ πρῶτα μόνις ἔτη τοῦ 11' αἰῶνος, ὀλίγους ἐνιαυτούς μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων τῷ 1204 ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὶ ἀπέγειναν αἱ Φεραὶ κατὰ τὰ χίλια ἑξακόσια σχεδὸν ἔτη, τὰ διεκθόντα ἀπὸ τὸν φόνον Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου, εἶνε σχεδὸν παντελῶς ἄγνωστον. Ἡ πόλις μόνις που ἀναφέρεται σποράδην τρίς ἢ τετράκις ὡς περιελθούσα εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐκ τῶν φονέων Τισιφόνου καὶ ἔπειτα τοῦ ἀδελφοῦ του Λυκόφρονος, κατόπιν δὲ μετὰ τὴν ἐν ἔτει 352 κατάλωσιν τῆς τυραννίδος περιπεσοῦσα εἰς τὴν κτῆσιν Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος καὶ τέλος τῷ 191 κυριευθεῖσα ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων (Διόδωρος ὁ Σικελιώτης XX, 110). Εἶνε ἐν τούτοις αἰῶνες πολυσήμαντοι οἱ δεκαεξέκτεινοι καθ' οὓς σιγᾷ ἡ ἱστορία περὶ τῶν Φερῶν, αἰῶνες, καθ' οὓς συνέδρασαν ἐν τῇ ἐθνικῇ ἡμῶν ἱστορίᾳ μεγάλα πολιτικά, θρησκευτικά καὶ κοινωνικά μεταβολαί, ὅς θὰ ἦτο μακρὸν καὶ ἀπλῶς νὰ ὑπομνήσω ἐνταῦθα. Ἐν τοιαύτῃ ῥιζικῇ μεταβολῇ οὐδὲν θαῦμα ἂν ἡ πόλις, ὅτε τὸ πρῶτον πάλιν μαυθάνομεν περὶ αὐτῆς, δὲν φέρει πλέον τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα. Τὰς Φεράς ἀντικατέστησεν ὁ Βελεστίνος.

Πόθεν τὸ νέον τοῦτο ὄνομα; ὅτι εἶνε σλαβικὸν εἶνε λίαν πιθανόν διότι ἐνέχει ἐν ἑαυτῷ τὴν ῥίζαν Βελ, ἣν ἀνευρίσκομεν ἀλλαχοῦ τε πολλαχοῦ καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Βελιγραδίου καὶ ἥτις σημαίνει τὸ λευκόν, ἀλλ' ἀπίθανον ὄλως θεωρῶ τὴν γνώμην, ἣν πρῶτος ἐξήνεγκεν ὁ Tafel, πολλοὶ δ' ἀπεδέχθησαν, ὅτι ὠνομάσθη οὕτως ἡ πόλις ὡς ἔδρα τοῦ φύλου τῶν Βελεζήγων, ἐνὸς τῶν σλαβικῶν πάντως ἐθνῶν. ὅσα ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἀναγράφονται ὡς πολιορκήσαντα τὴν Θεσσαλονίκην τῷ 676.

Ἀναφέρεται δὲ τὸ πρῶτον τὸ ὄνομα τοῦ Βελεστίνου ἐν τινι τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἐπὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων πάπα Ῥώμης Ἰννοκεντίου τοῦ Γ' καὶ γίνεται κατὰ τὴν εἰς τοὺς Φράγκους διανομὴν τῶν χωρῶν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους βαρωνία τοῦ Γερμανοῦ σταυροφόρου Βαρθόλδου τοῦ Κατσανελλενόγεν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν σιγᾷ περὶ τοῦ Βελεστίνου ἡ ἱστορία, ὡς εἶδομεν αὐτὴν ἐπὶ μακρὸν σιγήσασαν περὶ τῶν Φερῶν. Βραχύταται εἶνε αἱ μόναι ἐξ ἐκκλησιαστικῶν τινῶν ἐγγράφων τοῦ 17' αἰῶνος περισωθεῖσαι μέχρις ἡμῶν εἰδήσεις περὶ τοῦ Βελεστίνου κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους τῆς βυζαντινῆς βασιλείας. Ἡ λατινικὴ κυριαρχία φαίνεται ὅτι ἀπεμύζησε πᾶσαν

ἰκμάδα ἐν Θεσσαλίᾳ. Τὰ μυλοτόπια, ἅτινα εἶδομεν ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων δεδωρημένα ὑπὸ τῶν βασιλέων εἰς τὸν ἐπίσκοπον Δημητριάδος ἀφ' οὗ ἐξήρτητο κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ὁ Βελεστίνος, ἀργούσι. Δὲν συρρέουσιν εἰς αὐτὰ ὅπως ἀλέσῃσι τὸν σίτον αὐτῶν οἱ περίοικοι, τοῦθ' ὅπερ ἀπειτέλει, ὡς φαίνεται καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἕνα τῶν κυριωτάτων φόρων τῆς πολίχνης· ῥητῶς φέρεται ἐν τοῖς εἰρημένοις ἐγγράφοις ἢ ἐκ παντοίων ἐφοδῶν συμφορὰ καὶ σιτοδεία τοῦ Βελεστίνου. Καὶ πάλιν παρέρχονται αἰῶνες ἀνιστόρητοι. Ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας προστίθενται νέα ὀνόματα τῆς πόλεως. Αἱ Φεραὶ ἐξακολουθοῦσιν ὀνομαζόμεναι Βελεστίνος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' οἱ Τούρκοι καλοῦσι τὸ πόλισμα Γενίτζαρη. Φέρεται δ' ἐκ τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ τὸ ὄνομα **Σίδρο**, οὗπερ ἄγνωστος ἢ ἀρχή, ἀλλ' ὅπερ ἅπαξ μόνον ἀναφέρεται. Ἀπετέλει δὲ ὁ Βελεστίνος ὡς ἐπὶ τῶν κάτω χρόνων τῆς Βυζαντινῆς ἀρχῆς ἴδιον θέμα, οὕτως ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας ἴδιον ναχιγὲν τῆς Ἐπαρχίας Δημητριάδος μετὰ ὀκτὼ ἄλλων χωρίων, ὧν τέσσαρα μόνον, ὁ ἅγιος Γεώργιος, τὰ Κανάλια, ἡ Κάπραϊνα καὶ τὸ Σέσκλο εἶχον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος οἴκους ἢ μᾶλλον καλύδας πλείονας τῶν 15 μέχρι 25. Ἀλλ' αὐτὸς ὁ Βελεστίνος εἶχεν ἐν Τουρκικῇ μόνον συνοικίαν περὶ τὰς 250 οἰκίας ἐν μέσῳ γλοσερῶν κήπων. 2

Μεταξὺ δὲ τῶν ὀλίγων ἐλληνικῶν οἰκῶν ὑπῆρχον ἐν τῇ ἐλληνικῇ συνοικίᾳ τῷ Βαρουσίῳ, καὶ ἡ χθαμαλὴ οἰκία ἐν ἣ ἐγεννήθη τῷ 1757 τὸ παιδίον ὅπερ ἀνδρούμενον ἔμελλε μετὰ 41 ἔτη νὰ μαρτυρήσῃ ἐν Βελιγραδίῳ ὑπὲρ τῆς ἰδέας ἐλευθέρως Ἑλληνικῆς πατρίδος.

Καὶ ἂν ἴσως δὲν εἶνε ἀληθὲς τὸ φερόμενον περὶ τοῦ Ρήγα, ὅτι θνήσκων εἶπεν· «Ἐγὼ ἔσπειρα, ἄλλοι ἄς θερίσουν τὸν σπόρον», βέβαιον ὅμως εἶνε, ὅτι εἶπερ τινὲς καὶ ἄλλοι συνετέλεσαν εἰς καρποφορίαν τοῦ σπόρου τῆς ἐλευθερίας οἱ συγχωριανοὶ τοῦ πρωτομάρτυρος. Αἱ θυσίαι αὐτῶν κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν ὑπῆρξαν μεγάλαι. Ἡ δὲ γενναία αὐτῶν συμμετοχὴ εἰς τὸν ἀγῶνα προσκάλεσε τὴν καταστροφὴν τῆς χριστιανικῆς συνοικίας τοῦ Βελεστίνου. Τὸ Βαρούσι κατεστράφη ἐκ θεμελίων καὶ ἐπυρπολήθη. Οἰκτρὰ δὲ ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν χριστιανῶν κητοίκων. Οἱ Τούρκοι σύροντες τοὺς χριστιανοὺς ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν οἰκῶν αὐτῶν διὰ τῆς βίας, καθείργνον αὐτοὺς ἐντὸς ἐνὸς χανίου. Ὅτε δὲ κατόπιν οἱ Τούρκοι τοῦ Βελεστίνου ἐπολιορκήθησαν ὑπὸ τῶν

1. Μελετίου Γεωγραφία ἐκδ. Ἀνθ. Γαζῆ. Ἐν Βενετίᾳ 1807 νόμος Β' σελίς 448.

2. Leake 436.

ἐπελθόντων Βολιοτῶν καὶ κατώρθωσαν νὰ διαλύσωσι τὴν πολιορκίαν, ἀπέφασιν τὸν ἀνδραποδισμόν καὶ τὴν σφαγὴν τῶν καθειργμένων χριστιανῶν. Διὰ κλήρου ἐσφάζετο ἕκαστος οἰκογενειάρχης μετὰ τῶν ἐνηλίκων ἀρρένων αὐτοῦ τέκνων, ὁ δὲ κληροῦχος Τοῦρκος ἐλάμβανεν ὡς λάφυρον τὴν περιουσίαν τοῦ παρ' αὐτοῦ σφαγέντος, τὴν σύζυγον, τὰς θυγατέρας καὶ τὰν ἡλικία τέκνα. Οὕτως οἱ ἀτυχεῖς Χριστιανοὶ τοῦ Βελεστίνου κατεσφάγησαν, αἱ οἰκογένειαι αὐτῶν ἠχμαλωτίσθησαν, οἱ οἶκοι κατεσκάφησαν καὶ ἐπυρπολήθησαν, τὰ δὲ οἰκόπεδα καὶ λοιπὰ αὐτῶν κτήματα περιήλθον εἰς τοὺς Ὀθωμανούς· ὀλίγοι δὲ μόνον ὑπῆρξαν οἱ σωθέντες, ὅσοι ἔφυγον ἐκτὸς τῆς πόλεως κατὰ τὰς πικρὰς ἡμέρας τῆς σφαγῆς, ἀλλὰ καὶ οὗτοι μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἀπετόλμησαν νὰ κατοικήσωσιν εἰς Βελεστίνον οὔτε νὰ ζητήσωσι τὰ κτήματά των παρὰ τῶν ἀνόμως αὐτὰ κατεχόντων, ἕως ἐπῆλθε μετὰ δεκάδας ἔτων ὅλας τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ ὁ Βελεστίνος μετὰ τῆς λοιπῆς Θεσσαλίας ἠνώθη μετὰ τῆς ἐλληνικῆς πατρίδος.

Εἰς τὸ Βαροῦσι ἐκεῖνο τὸ κατεσκαμμένον ἤγαγον ἡμᾶς μετὰ τὴν περιοδείαν τῶν ἀρχαιολογικῶν τόπων ἐπὶ τῶν λόφων τὰ βήματα ἡμῶν. Ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν κατήλθομεν ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. Οὐδὲ ἕγνος πλέον οἰκίας σώζεται κατ' ἐκείνην τὴν ἀνθοῦσαν ἀλλοτε συνοικίαν. Τὰ πάντα εἶνε μεταδεδελημένα εἰς ἀγροὺς σιτοφόρους χωριζομένους ἀπ' ἀλλήλων διὰ λίθινων περιδόλων. Τὰ γήπεδα ἐκεῖνα ὀνομάζουσι σήμερον οἱ κάτοικοι τοῦ Βελεστίνου **αὐλαγιάδες**. Τὸ ὄνομα φέρεται πάντως ἀνὰ τὸ στόμα τῶν Βελεστινιωτῶν ἀπὸ αἰώνων. Ὁ Ῥήγας ἐγνώριζε αὐτό, καὶ ἐπὶ τοῦ χάρτου ἐρείπιόν τι ναοῦ καὶ ἀγορὰ σημειοῦται ὡς ἰδίως ὀνομαζομένη **αὐλαγιάς**. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν ἐρήμων ἐκείνων ἀγρῶν εἰς **αὐλαγιάς** ἐλκύει εἴπερ τις καὶ ἄλλος τὴν προσοχήν. Κατ' οὐδὲν διαφέρει τῶν ἄλλων ἢ κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐν μέσῳ αὐτοῦ κείνται ὀγκόλιθοί τινες ὄχι διάφοροι τῶν ἀποτελούντων τὰρχαία τεῖχη. Ἄγνωστον ἂν οἱ λίθοι ἐκεῖνοι ἔκειντο ἔκπαλαι ἐκεῖ ἢ μετεκομίσθησαν κατόπιν, ἄγνωστος δὲ ἢ χρῆσις αὐτῶν. Ἀλλὰ δὲν εἶνε οἱ λίθοι οὗτοι οἱ ἀπεργαζόμενοι ἐξάριτον τὸν γῶρον ἐκεῖνον, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν διάκρισιν τοῦ αὐλαγιά ἐκεῖνου ἀπὸ τῶν λοιπῶν. Τὸ διαχωρίζον αὐτὸν εἶνε τὸ ὄνομά του. Διὰ τὸν λαὸν τοῦ Βελεστίνου εἶνε ὁ **αὐλαγιάς τοῦ Ῥήγα**. Ἄν ἴσως ἢ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστήμη ἔχη νάντιτάξῃ λόγους ἰσχυροὺς πρὸς ἀπόρριψιν τῆς ὀνομασίας τὰ **παλάτια τῶν βασιλέων** διὰ τὴν ἀρχαίαν ἐξέδραν περὶ ἧς ὠμίλησα, τίς πειστικὸς λόγος θάναγκάσῃ ἡμᾶς νὰ ποσορακίσωμεν τὸ ὄνομα τοῦ αὐλαγιά τοῦ Ῥήγα; Ὀλίγοι μὲν

νον παρῆλθον ἑτῶν δεκάδες ἀπὸ τῶν ἡμερῶν καθ' ἃς κατεσκάφη τὸ Βαρουσί και αἱ ἀναμνήσεις τῶν ἐγγυρίων δὲν ἔχουσιν ἀνάγκη νάναμε-
 τρήσωσιν αἰῶνας ὅπως ἀνέλθωσιν εἰς χρόνους καθ' οὓς ζωηρὰ καὶ πρό-
 σφατος ἦτο ἡ παράδοσις, ὅτι ἐν ἐκείνῳ τῷ χώρῳ ἔστατο πρὸ τῆς κατα-
 στροφῆς ὁ μετὰ τῶν λοιπῶν οἴκων τῶν Χριστιανῶν τοῦ Βαρουσίου
 συγκατασκαφεὶς καὶ συμπυρποληθεὶς οἶκος τοῦ πρωτομάρτυρος. Αἱ
 ἱστορικαὶ ἀμφιβολίαι ἐπιτρέπονται ἐπὶ τοῦ προκειμένου πολὺ ὀλιγώτε-
 ρον ἢ περὶ τοῦ ἀνακτόρου τῶν Φεραίων τυράννων. Καὶ ἂν δὲ ὑπάρχωσι
 τυχόν τοιαῦτα καὶ ἂν δέσιν νὰ μελετηθῶσιν ἀκριδέστερον καὶ ἐπιστημό-
 τερον τὰ πειστήρια τῆς ἀληθείας τῆς λαϊκῆς παραδόσεως εἰρήσθω, ὅτι
 οἱ δισταγμοὶ οὗτοι τώρα πρῶτον ἀντιπαρέρχονται ἐνώπιόν μου. Τότε δέ,
 κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν, ἡ λέξις *αὐλαγιάς τοῦ Ῥήγα* ἤχησεν εἰς τὰ
 ὦτά μου ὡς μυστικὴ ἀποκάλυψις, καὶ ὅτε ἐπάτησα τὸν χώρον συγκίνη-
 σις μυχιαστάτη με ἰνάγκασε νὰ τὸν θεωρήσω ἱερόν, καὶ ἀνεπαισθήτως
 ἀπεκαλύψα τὴν κεφαλὴν ὡς πρὸ μνημείου ἁγίου. Ἐδῶ λοιπὸν ἐσκέ-
 φθην ὑπῆρξεν ἡ στέγη, ὅψ' ἦν ἠκούσθη ἡ πρώτη κραυγὴ τοῦ θρέφους
 τοῦ ἀρτιγενοῦς. Ἐδῶ διέρρευσαν τὰ χρυσὰ καὶ ἀμέριμνα τῆς τρυφερᾶς
 ἡλικίας ἔτη ἐν μέσῳ τῆς στοργῆς, τοῦ εὐπόρου πατρὸς Κυριαζῆ καὶ
 τῆς μητρὸς Μαρίας καὶ τῆς ἀδελφῆς Ἀσήμεως. Αὐτὸς ἦτο ὁ οἶκος ὃν
 ἀπεχωρίσθη θλιβόμενος, ὅτε τὸν ἔστειλε μακρὰν τῆς πατρικῆς στέγης
 ὁ πατήρ εἰς τὰ Ἀμπελάκια διὰ νὰ τύχη ἀνωτέρας μορφώσεως. Αὐτὸς
 εἶνε ὁ οἶκος εἰς ὃν ἐπέστρεψεν ἐκ Κωνσταντινοπόλεως χαίρων μετὰ
 μακρὰν ἀπουσίαν, ὅπως ἐπανίδη τοῦς γεννήτορας. Ἐπέστρεψε χαίρων,
 ἀλλ' ἀπῆλθε ταχύς. Ἐν ᾧ ἔσπευδεν εἰς τὸν πατριὸν οἶκον «πλησίον τοῦ
 Βελεστίνου, λέγει ἡ παράδοσις, παρὰ τὴν ὄχθην χειμάρρου ἑνοπλος
 Ὀθωμανός, ὑβρίζων καὶ ἀπειλῶν, τὸν προσκάλεσε νὰ κύβη καὶ διαπε-
 ραιώσῃ αὐτόν, ἐπὶ τῆς ῥάχεως φέρων εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην. Ὁ Ῥή-
 γας τὸν ἐκύτταξεν ὀργίλως· ἀλλὰ παραχρῆμα ταχίστην μελετήσας ἐκδί-
 κησιν τῆς ὕβρεως, ἔκυψεν ἐν σιγῇ καὶ ἐφορτώθη τὸν Ὀθωμανόν. Ἐν
 μέσῳ τοῦ χειμάρρου δειντὴ συνήφθη πάλτι· διὰ τῶν σιδαρῶν βραχιόνων
 τοῦ κατώρθωσεν ὁ Ῥήγας νάποσεισῃ τὸ μυσάρν φορτίον καὶ νὰ πνίξῃ
 τὸν ὑβριστήν. Δρομαῖος ἔσπευσε τότε εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ καὶ προτοῦ νὰ
 προφθάσῃ νάσπασθῆ αὐτόν ἢ μήτηρ, τῇ λέγει. Ἔχεις ψωμί, μάννα; Δός
 μου γρήγορα νὰ φεύγω. ἔπνιξα τὸν δεινα Τούρκον. Πῶ, πῶ ἀνέκραξεν
 ὀλοφυρομένη ἡ μήτηρ. Χαθήκαμε οὐλοί». Λαζῶν δὲ ἐν πῆρᾳ ἄρτον καὶ
 ἀποχαιρετήσας τὴν μητέρα, μετέβη ἐν σπουδῇ εἰς Βῶλον καὶ ἐπιβάς
 πλοιαρίου, ἐτοίμου εἰς ἀπόπλουν, ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Δὲν ἐπέπρωτο γὰ ἐπανίδῃ πλέον τοὺς γονεῖς. Αὐτὸς λοιπὸν ἦτο ὁ οἶκος, εἰς ὃν δὲν ἔμελλε πλέον γὰ ἐπανέλθῃ ὁ ὄνειροπόλος, ὁ φαντασθεὶς τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ γένους, ὁ μάρτυς, ὁ πεσὼν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ γένους.

Μετὰ τετράωρον πορείαν ἐπανήλθομεν εἰς τὸν σταθμὸν, ὅπως ἐπιστρέψωμεν τὸ ἀπόγευμα εἰς Βόλσιν μετὰ ἐξαιρετικὸν πρόγευμα καὶ λαμπρὸν περιπάτον. Ἀλλ' αἱ ἐντυπώσεις τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἔμειναν δι' ἐμὲ ἰσχυραὶ καὶ θὰ μείνωσι. Δύο σκέψεις μὲ συνεκράτουν καὶ μὲ συγκρατοῦσιν. Εἶνε τὰ πορίσματα τῆς ἐπισκέψεώς μου εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Ἰάσονος καὶ τὴν πατρίδα τοῦ Ῥήγα. Αἱ ἀρχαῖαι Φεραὶ εἶνε ἀναπόσπαστοι ἀπὸ τοῦ νέου Βελεστίνου καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Λυκόφρονος δὲν δύναται γὰ χωρισθῆ ἀπὸ τοῦ πρωτομάρτυρος. Ἡ μικρὰ ἐκείνη πόλις ἐγέννησε δύο τῶν μεγίστων ἀνδρῶν ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ τὸν πρῶτον φαντασθέντα γὰναλάθῃ τὸν ἐθνικὸν πόλεμον πρὸς τοὺς Πέρσας καὶ ἐκδικήσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ Ξέρξου πυρποληθέντα ἑλληνικὰ ἱερά, τὸν πρῶτον ὅστις ἀνέλαθε γὰποδώσῃ εἰς τοὺς νέους Ἕλληνας τὴν ἐλευθερίαν, καταπαλαίων τοὺς Τούρκους καὶ ὅστις ἔτυχεν ἀντὶ τῆς πληρώσεως τοῦ πόθου τοῦ στεφάνου τοῦ μαρτυρίου. Ἡ νέα Ἑλλάς, εἰς ἣς τοὺς κόλπους ἐπέστρεψεν ἡ πατρίς τοῦ Ἰάσονος καὶ τοῦ Ῥήγα, δέον γὰναστυλώσῃ τὴν μνήμην τῶν δύο μεγάλων τῆς τέκνων. Ἡ σκαπάνη τοῦ ἀρχαιολόγου δέον γὰποκαθάρῃ ἀπὸ τῶν ἐπιπροσθέτων χωμάτων, ὅσα ἐσώρευσαν οἱ αἰῶνες, τοὺς χώρους ὅπου ἔδρασαν οἱ τύραννοι τῶν Φερῶν, ὁ ὄβολος τῶν Ἑλλήνων πρέπει γὰ ἰδρύσῃ ἐπὶ μεγάλου στυλοβάτου τὸν Ἀδριάντα τοῦ πρωτομάρτυρος. Τὸ προέτεινα τὸ πρῶτον, ὅτε ἐγνώσθησαν πρὸ τριῶν ἐτῶν τὰ νέα ἔγγραφα, δι' ὧν εἶπερ ποτὲ λαμπρὸν ἀπεδείχθη τὸ μεγαλεῖον τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ῥήγα. Τὸ ἐπανέλθειν καὶ κατόπιν διὰ τοῦ τύπου, τὸ ἐπαναλαμβάνω καὶ σήμερον.

Δημοσιεύων τὰς περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ῥήγα ἀποκαλύψεις, (οὕτως ἔγραψον πρὸ πέντε μηνῶν ἐν τῇ καθημερινῇ Ἔστει) εἶχον ὑπομνήσαι ὅτι μετὰ χρόνον ἕραχὺν συμπληροῦται ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ μεγάλου μαρτυρίου. Προέτεινα δὲ τότε ὅπως ἡ Ἑλλάς τελέσῃ ἀξιοπρεπῶς τὴν ἑκατοστὴν ἐκείνην ἐπετηρίδα, ἐγείρουσα ἐν τῇ ἐλευθερωθείσῃ πατρίδι τοῦ Θεσσαλοῦ ἐλευθερωτοῦ μνημεῖον ἀντάξιον τῆς μεγάλης του καρδίας. « Ἄς στηθῇ, ἔγραψον, ὁ ἀνδριὰς τοῦ σεμνοῦ καὶ μεγαλεῖος ἐπὶ θάσεως πανελληνίου. Καὶ ἄς κτισθῇ ὁ στυλοβάτης ἐκείνος ὅπως ἡ θάσις τοῦ ἐν Βερολίνῳ ἀδριάντος τοῦ Vater Jahn, τοῦ πατρὸς τῆς γυμναστικῆς ἐν Γερμανίᾳ, ὡς ἡ Παναγία τοῦ Καζάν.

ἡ μνημόσυτος τῶν ῥωσικῶν τροπαίων ἐκκλησίαι ἐν Πετροπόλει. Ἄς στείλῃ διὰ πᾶσα τῆς Ἑλλάδος πόλις ἓνα τῶν χωμάτων τῆς λίθου ὡς ἐνθύμιον τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς πρὸς τὸν πρωτομάρτυρα τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας. Καὶ ἄς ἀναγινώσκη ὁ διαδάκτης ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ πανελληνίου ἐκείνου βήθρου ἐγκελευσμένην ἀντὶ πάσης ἄλλης ἐπιγραφῆς τὴν ὁμολογίαν τοῦ Ῥήγα πρὸ τοῦ βιενναίου ἀνακριτοῦ.

«Μετὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μου, εἶπεν ἀπτόητος ὁ Βελεστιν-
λῆς τοῦτον ἔχω ὡς πρῶτον πόθον, νὰ ἴδω ἐκδιωκομένους τοὺς Τούρ-
κους ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐπειδὴ προτιμῶ νὰ ἔχω κυρίαρχον τὸν διάδοκον
μᾶλλον παρά τε ὑτὸν τύραννον οἷος ὁ Τούρκος».

Ἄλλ' ἡ φωνή μου ἤχησεν εἰς ὠτα κωφά. Τουλάχιστον ἐν Ἑλ-
λάδι. Μία μόνον ξέντη, ἐγκλείουσα ἐν τῇ πρεσβυτικῇ τῆς φιλελληνικῆ
καρδίᾳ πῦρ ἀκμαίας νεότητος, ἐφάνη συγκινηθεῖσα. Ἡ Ἀγγλὶς κυρία
Edmonds, ἣτις εἶχε συγγράψῃ περὶ τοῦ Ῥήγα πρὸ τῆς εὐρέσεως τῶν
τελευταίων ἐγγράφων, ἐδάκρυσεν ὅλην τὴν νύκτα, ὡς μοι ἔγραψεν, ὅτε
ἀνέγνωσε τὰς Ἀποκαλύψεις μου, ἐμπνευσθεῖσα διέγραψε συγκινητικούς
στίχους ἀγγλιστί, οὓς ἐδημοσίευσε τὸ Ἄστυ, ἐκήρυξεν ἑαυτὴν πρόθυ-
μον νὰ διοργανώσῃ ἀγορὰν ἑλληνικῶν τεχνουργημάτων ἐν Λονδίῳ, νὰ
δημοσιογραφῆσῃ, νὰ κινηθῇ καὶ νὰ κινήσῃ χάριν τῆς ἰδέας ἀνεγέρσεως
ἀνδριάντος τοῦ Ῥήγα ἐν Βελεστίνῳ, ἀποκαλυφθησομένου κατὰ τὴν 11
Ἰουνίου 1898. Ἄλλ' ἐχρειάζετο κυρίως ἐνέργεια ἐνταῦθα, τὴν ἐνέρ-
γειαν δὲ ταύτην παρεκώλυταν μέχρι τοῦδε πολλὰ αἷτια, ἐν οἷς κυρίως
αἱ οἰκονομικαὶ περιπέτειαί τοῦ κράτους καὶ τῶν ἰδιωτῶν καὶ οἱ σεισμοὶ
τῶν δύο τελευταίων ἐτῶν. Οὐκ ἄνευ λύπης ὁμολογῶ, ὅτι καὶ εἰς τὴν
ἀδιαφορίαν πολλῶν προσέκρουσα ὑποκινῶν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἰδέας,
τὴν πρῶτον ἐξέφρασα τὸν Νοέμβριον τοῦ 1891. Ἄλλὰ δὲν ἀπηλπίσθην.
Μένει ἀκόμη καιρὸς. Τέσσαρα ἔτη ἀρχοῦσιν, ἂν γείνη δραστηρία ἐνέρ-
γεια. Ἰπάρχει δὲ καὶ πρῶτη τις ἀρχὴ κεφαλαίου, περισυνειλεγμένου
ὑπὸ Θεσσαλικῆς τινος ἐπιτροπείας καὶ κατατεθειμένου ἐν τῇ Ἡπειρο-
θεσσαλικῇ Τραπέζῃ. Τὸ χρῆμα τοῦτο εἶνε δίκαιον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς
πρῶτη ἀπαρχή πρὸς ἔδρυσιν τοῦ ἀνδριάντος τοῦ μάρτυρος ἐν τῇ γενε-
τείρᾳ αὐτοῦ. Ἄς ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν ἡ κυβέρνησις, ἄς τὴν
ἀναλάβῃ ἡ Θεσσαλία, ἡ «Ἱστορία», ἡ Ἱστορικὴ ἑταιρία, ὁ Παρνασσός,
ὅστις ἂν θελήσῃ. Ἄλλ' ἄς μὴ παρέλθῃ ἡ ἑκατονταετηρίς τοῦ μαρτυ-
ρίου τοῦ Ῥήγα χωρὶς νὰ συρρεύσῃ ἡ Ἑλλάς ὅλη τῷ 1898 εἰς τὸ Βε-
λεστίνον, καταθέτουσα τοὺς στεφάνους τῆς πρὸ τοῦ πρωτομάρτυρος.
Κιὰ εἶνε ἐντροπή.

«Θά εἶνε ἐντροπή» ἔγραψα τότε, τὸν Ἰούνιον, θά εἶνε ἐντροπή, ἐπαναλαμβάνω καὶ τώρα τὸν Νοέμβριον. Ἄλλ' εὐτυχῶς ἔκτοτε παρατηρεῖται κινήσις τις. Κατὰ τὴν εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἐκδρομὴν μου εἶδον ἀληθὲς ἐνδιαφέρον ὑπὲρ ἰδρύσεως τοῦ ἀνδριάντος, ὑπὲρ τελέσεως τῆς ἑκατονταετηρίδος ἐν Βελεστίνῳ. Λείπει μόνον ἡ πρωτοβουλία. Ἄλλὰ δὲν πρέπει νὰ γανώμεθα εἰς τοὺς τόπους. Ἄφ' οὗ δὲν τὸν ἀναλαμβάνει ἄλλος, ἄς τὸν ἀναλάβῃ ὁ Παρνασσός.

Ὁ σὺλλογος ἡμῶν, ἔστις ἂν ὄχι ἄλλο ἀπὸ μυρίων στομάτων ἐγκαταλειφθέντων, ἀποκλήρων τῆς τύχης παιδίων, ὧν ἔλυσσε τὸ σῶμα καὶ ἐφώτισε τὸ πνεῦμα, ἀκούει καθήμερινῶς εὐλογίας καὶ ὡσαννὰ μαρτυροῦντα τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἔργων του, ὁ Παρνασσός μας ἄς ἀναλάβῃ τὸ ἔργον. Ἄς δεχθῇ τὸ τάλαντον τοῦ πλουσίου καὶ τὸν ὀβολὸν τῆς γήρας. Ἄς δεχθῇ τοὺς λίθους τῶν ἐλληνικῶν δήμων, οὓς θά ζητήσῃ ὡς εἰσφορὰν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ στυλοβάτου, ἄς προκηρύξῃ διαγωνισμὸν πρὸς βράβευσιν τοῦ ἀρίστου ἀνδριάντος ἄς μεταβάλλῃ ἐξαγοράζων εἰς δημόσιον προσκύνημα ἀπὸ ἰδιωτικοῦ τὸν ἀύλαγιαν τοῦ Ῥήγα καὶ ἄς καλέσῃ τὴν Ἑλλάδα τὸν Ἰούνιον τοῦ 1898 εἰς τὸ Βελεστίνον.

Τὸν ἀνδριάντα φαντάζομαι χαλκοῦν καὶ ὡς ἀρίστην θέσιν. ὅπως στηθῇ, προτείνω τὴν ὠραίαν λίμνην τῆς Ἰπερείας. Ἄς μὴ μοι ἀντιταχθῇ τὸ λεγόμενον ὅτι εἶνε προκριτότερον νὰ ἰδρυθῇ ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ἄκρας τῶν Φερῶν ὅπως εἶνε ὄρατὸς μακρόθεν ὑπὸ τῶν διαδαινόντων ἐκ Βελεστίνου διὰ τοῦ σιδηροδρόμου. Πᾶς Ἕλληνα ἔχει καθῆκον νὰ καταβῇ ἀπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς ἀμάξης καὶ μεταβῇ πεζός ὡς οἱ προσκυνηταὶ εἰς τὰ ἱερά εἰς τὴν πατριδα τοῦ Ῥήγα ὅπως ἴδῃ ἐκ τοῦ πλησίον τὴν κοιτίδα τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας καὶ πλησίον τῶν καλῶν ναμάτων τῆς Ἰπερείας κλίνῃ τὸ γονυ πρὸ τῆς γλυκείας μορφῆς τοῦ πρωτομάρτυρος, ἣν θά στήσῃ ἐκεῖ ἡ Ἑλλάς εὐγνωμονοῦσα.